

Mezőgazdaság, 2008

Tartalom

Összefoglaló	2
1. Az élelmiszer-gazdaság helye a nemzetgazdaságban.....	3
2. A termelés főbb jellemzői	4
3. Termelői és ráfordítási ár	12
4. A mezőgazdaság teljesítménye makrogazdasági mutatók alapján	16
5. Termelési tényezők	18
6. Külkereskedelem.....	22
Módszertani megjegyzések.....	28

Jelmagyarázat

Elérhetőségek

Összefoglaló

A mezőgazdasági termelés 2007–2008-ban minden korábbit meghaladó mértékben ingadozott. Az átlagosnál kissé kedvezőbb 2006-hoz képest 2007-ben 11%-kal csökkent, 2008-ban pedig – a mezőgazdasági számlarendszer (MSZR) előzetes adatai szerint – az előző évi alacsony bázishoz viszonyítva 27%-kal növekedett a kibocsátás. A nagyarányú változásokat a növénytermesztés, elsősorban a kukorica termés kiesése, illetve többlete határozta meg.

Gabonából 2007-ben a hosszan tartó hőség és szárazság miatt az évtized során a legkevesebbet, mindössze 9,6 millió tonnát, 2008-ban viszont az eddig mért legmagasabb mennyiséget, 16,9 millió tonnát takarítottak be a gazdaságok. (Ezen belül a kukorica termése 4 millióról 9 millió tonnára növekedett.)

A cukorrépa betakarított területe 2008-ban az EU-cukorkvóta csökkentése miatt egyötöde, 532 ezer tonnás termésmennyisége alig egyharmada volt az előző évnek. Az olajos magvak termésmennyisége 38%-kal növekedett. (Napraforgóból 1,5 millió, repceből 656 ezer tonna termett, 41, illetve 32%-kal több, mint egy évvel korábban.)

Burgonyából 646 ezer tonna, a 2007. évinél 15%-kal több termett. Zöldségfélékből az előző évvel közel azonosan 1,7 millió tonnát takarítottak be, gyümölcsből viszont – a 2007. évit több mint kétszeresen meghaladva – mintegy 840 ezer tonnát szüreteltek. A 620 ezer tonnás szőlőtermés 15%-kal kedvezőbb volt az egy évvel korábbinál.

Az **állatállomány** – a 2008. december 1-jei összeírás adatai szerint – általában az egy évvel korábbi szint közelében alakult, erőteljesebben a sertés és a pulyka állománya csökkent, a víziszárnyasoké növekedett.

Szarvasmarhából 2008 decemberében az egy évvel korábbinál valamivel kevesebbet, 701 ezer darabot tartottak a gazdaságok. A sertésállomány közel 3,4 millió darab volt, 13%-kal fogyatkozott. A juhállomány az egy évvel korábbihoz hasonlóan 1,2 millió darab volt. A 39,7 millió darabos baromfiállomány (ezen belül 31,2 millió darab tyúkféle) összességében 4%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

A **vágóállat-termelés** 2008-ban az előzetes adatok szerint 1,4 millió tonna volt, 18 ezer tonnával (1%-kal) kevesebb, mint az előző évben. Ezen belül vágósertésből 4%-kal csökkent, vágóbaromfiból 2%-kal növekedett a termelés. Tehéntejből az előző évihez hasonlóan 1,8 milliárd litert, tyúktojásból 2,9 milliárd darabot, a 2007. évinél 1%-kal többet termeltek a gazdaságok.

A mezőgazdasági termékek **termelőiár-színvonala** 3%-kal csökkent 2008-ban. A növényi termékek árszintje 14,9%-kal maradt el az előző évitől, az élő állatoké és állati termékeké viszont 13,6%-kal növekedett. A főbb szántóföldi árunövények ára általában csökkent – leginkább a kukoricáé: 37%-kal. A vágósertés ára 17, a vágóbaromfié 14, a tehéntejé és a tyúktojásé 13%-kal haladta meg az előző évit.

A mezőgazdaság ráfordításiár-szintje 2008-ban 15%-kal emelkedett. A leginkább a műtrágyák és a vásárolt takarmányok drágultak: 61, illetve 21%-kal kerültek többre, mint 2007-ben.

A mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátásának értéke – az MSZR előzetes adatai szerint – folyó alapáron 1933 milliárd Ft volt 2008-ban, ebből a növényi termékek 60%-kal, az állatok és állati termékek 32%-kal, a mezőgazdasági szolgáltatások és másodlagos (főként mezőgazdasági termékfeldolgozó) tevékenységek 8%-kal részesedtek.

Magyarország a **mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmében** összesen 146 országgal állt kapcsolatban 2008-ban, melynek során összesen **482 milliárd Ft aktívumot** ért el, ezen belül 95 országgal szemben összesen 635 milliárd Ft exporttöbbletet tett szert, 51 országból viszont összesen 153 milliárd Ft importtöbbletet fogadott be. A külkereskedelmi aktívum 57 milliárddal haladta meg az előző évit. A többletből 38 milliárd az olajos magvak és növényolajok külkereskedelmi forgalmából származott.

1. Az élelmiszer-gazdaság helye a nemzetgazdaságban

A mezőgazdaság részaránya az utóbbi bő tíz évben szinte folyamatosan csökkent a foglalkoztatásban és a bruttó hozzáadott érték előállításában, a beruházásokban pedig ingadozott. 2008-ban mindhárom mutató egyaránt 4–5% körül alakult. A lakossági munkaerő-felvétel szerint az elmúlt évben 174 ezer főt foglalkoztatott a mezőgazdaság, 4,8%-kal kevesebbet, mint 2007-ben. A növekvő támogatás hatására élénkültek a mezőgazdasági beruházások, így nemzetgazdaságon belüli részarányuk is számottevően emelkedett.

Az élelmiszer-gazdaság az EU-csatlakozás után a beáramló import miatt a korábbinál kisebb, az utóbbi két évben azonban már ismét megnövekedett összeggel javította a külkereskedelmi egyensúlyt. Az élelmiszer-kivitel többletét nagy mennyiségével és magas árával főként a gabonaexport növelte. A mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal, köztük az egyre fontosabb olajos magvakkal és növényolajokkal együtt az előző évi 425 milliárd után 482 milliárd forint volt az élelmiszer-gazdaság külkereskedelmi többlete 2008-ban.

Az 1990-es évtized második felében jelentősen visszaesett az élelmiszer, ital, dohány áruféjezet exporton belüli aránya, mivel az ipari export ekkor már dinamikusabban növekedett. Ezután mérsékelt ütemben tovább csökkent, az utóbbi két évben viszont ismét nőtt az élelmiszerek részesedése a kivitelből. A mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal együtt 7,8%-os volt az arány 2008-ban.

Az élelmiszer-gazdaság helye a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság ^{a)} részaránya				Élelmiszer, ital, dohányáru			Fogyasztóiár-index, előző év = 100,0	
	a foglalkoztatásban, ^{b)} %	a bruttó hazai termék (GDP)	a bruttó hozzáadott érték	a beruházásban, %	külkereskedelmi forgalmának egyenlege, ^{c)} milliárd Ft	részaránya			
						termelésében, %	az exportban, % ^{c)}	a fogyasztásban, % ^{d)}	élelmiszer
1995	8,0	5,9	6,7	2,9	227,6	20,3	..	131,1	128,2
1996	8,3	5,8	6,6	3,5	244,7	18,4	30,7	117,3	123,6
1997	7,9	5,2	5,9	3,6	295,6	13,0	30,4	117,5	118,3
1998	7,5	4,9	5,5	3,6	314,8	10,5	30,3	114,4	114,3
1999	7,1	4,2	4,8	3,3	273,3	8,0	28,2	102,9	110,0
2000	6,6	4,6	5,4	4,7	302,2	6,9	27,3	109,2	109,8
2001	6,3	4,5	5,2	5,5	374,8	7,5	27,4	113,8	109,2
2002	6,2	4,0	4,6	5,5	308,9	6,8	27,0	105,4	105,3
2003	5,5	3,7	4,3	6,1	303,2	6,5	26,6	102,7	104,7
2004	5,3	4,1	4,8	4,3	223,1	6,0	26,1	106,5	106,8
2005	5,0	3,6	4,2	4,5	181,1	5,8	25,1	102,5	103,6
2006	4,9	3,5	4,1	4,2	214,5	5,5	25,8	107,7	103,9
2007	4,7	3,5	4,0	3,7	342,0	6,3	26,7	111,5	108,0
2008	4,5	3,9	4,5	4,7	376,0	6,7	..	110,2	106,1

a) Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágba sorolt gazdasági szervezetek. b) A munkaerő-felmérés adatai. c) Az ENSZ egységes külkereskedelmi termékjegyzéke (SITC) szerint. d) Az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti (COICOP) hazai fogyasztási kiadásaiból.

A háztartások összesen 3633 milliárd forintot költöttek 2007-ben élelmiszerekre és élvezeti cikkekre, fogyasztási kiadásaik valamivel több mint negyedét. A lakossági fogyasztás szerkezete tükrözi az életszínvonal változását: egyre kisebb hányadát köti le az élelmezés, 2006-tól azonban enyhén növekedett ennek aránya, mivel az élelmiszerek azóta az inflációt meghaladó mértékben drágultak.

BŐVEBBEN**2. A termelés főbb jellemzői****2.1. Növénytermesztés****Vetésszerkezet**

A **szántóterület** 2008-ban 4503 ezer hektárt, az ország területéből 48%-ot (a mezőgazdasági területből pedig 78%-ot) foglalt el. Ebből 4418 ezer hektárt (98%-ot) hasznosított a mezőgazdaság.

Május végén 4263 ezer hektáros **vetésállomány** borította a mezőgazdasági hasznosítású szántóterület 96%-át. Nagyobb terület maradt vetetlenül, viszont kevesebb vetés pusztult ki, mint az előző évben.

2. tábla

A hasznosított szántóterület május 31-én

(1000 ha)					
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008
Vetésterület	4 289	4 246	4 156	4 278	4 263
Vetetlen terület	121	143	179	121	148
Kipusztult terület	13	38	88	23	7
Összesen	4 423	4 427	4 423	4 422	4 418

Folytatódott a szántóföldi vetésszerkezet lassú átalakulása: a gabonafélék részaránya ismét csökkent, ezzel szemben a kevésbé ingadozó keresletű olajos magvaké növekedett.

Az EU intézkedései a cukortúltermelés mérséklésére (cukorkvóta-csökkentés, cukorrépa-termesztéssel felhagyók támogatása) hazánkban további cukorgyárak bezárásához, a cukorrépa-termesztés visszaszorulásához vezettek.

3. tábla

Szántóföldi vetésszerkezet

(%)					
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008
Gabonafélék	69,9	69,1	69,1	68,9	68,4
<i>Ebből: búza, rozsa</i>	28,5	27,9	27,2	27,0	27,4
<i>árpa</i>	7,8	7,6	7,3	7,7	7,8
<i>kukorica</i>	28,2	28,4	29,4	29,5	28,3
Hüvelyesek	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4
Ipari növények	15,8	17,5	18,5	19,4	20,1
<i>Ebből: napraforgó</i>	11,2	12,2	12,8	12,3	13,1
<i>repce</i>	2,4	2,9	3,5	5,2	5,9
<i>cukorrépa</i>	1,4	1,5	1,2	0,9	0,3
Burgonya	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
Takarmánynövények	6,2	6,1	6,4	5,7	5,9
<i>Ebből: silókukorica</i>	2,4	2,2	2,0	1,8	2,0
<i>lucerna</i>	3,6	3,7	3,6	3,2	3,2
Zöldségfélék	2,3	2,0	2,0	2,1	1,9
Egyéb növények	4,6	4,2	3,0	2,8	2,8
Vetésterület összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

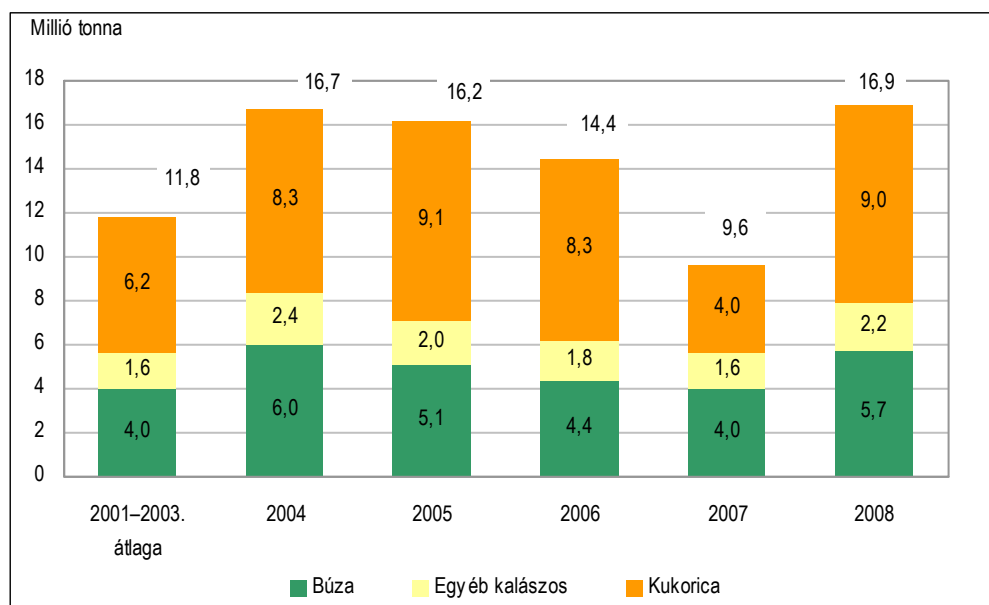
A cukorrépa vetésterülete 1991–1995 között 161 ezerről 125 ezer, 2000-ig 60 ezer hektárra csökkent, és ezen a szinten mozgott 2005-ig, ezután évről évre fogyatkozott, 2008-ban már csupán 9 ezer hektárnyi volt. Eközben az 1990-ben még országszerte működő 12 cukorrépa-feldolgozóból a bezárások miatt egyre kevesebb maradt, a 2008. évi termést már egyedül a kaposvári cukorgyár fogadta. A cukorrépa betakarított területe 2008-ban 15%-a volt a 2005. évinek. A területből az Alföld részaránya a 3 évvel korábbi 49-ről 27%-ra esett vissza, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megyében volt legnagyobb a kiesés. A Dunántúlon Győr-Moson-Sopron és Vas megyében csökkent a legjelentősebben a cukorrépa vetésterülete.

Gabonafélék

Gabonából 2008-ban az előző évinél 130 ezer hektárral (5%-kal) nagyobb területről, 2,9 millió hektárról háromnegyeddél többet, 16,9 millió tonnát takarítottak be. Az összes gabonaféle termésátlaga az előző évhez képest növekedett (a kalászosoké több mint egyharmaddal, a kukoricáé pedig kétszeresére), termésmennyiségük meghaladta az eddigi rekordnak számító 2004. évit. Kalászos gabonából összesen 7,9 millió tonna termett, 42%-kal (2,3 millió tonnával) több, mint 2007-ben, és csupán 6%-kal maradt el a 2004. évi rekordtól. A kukorica 9 millió tonnás termése megközelítette a 2005. évi csúcst.

1. ábra

A kalászosok és a kukorica termésmennyisége

A legfontosabb kalászos gabonából, a búzából 2008-ban az előző évinél 1%-kal nagyobb betakarított területen 5,7 millió tonna termett, 1,7 millió tonnával (42%-kal) több az egy évvel korábbinál. Rozsból 114 ezer, árpából 1,5 millió tonna került a magtárakba; az előbbiből 41, az utóbbiból 45%-kal több, mint 2007-ben. Zabból az előző évinél 46%-kal többet (183 ezer tonnát) takarítottak be; a triticales termésmennyisége (509 ezer tonna) 34%-kal magasabb volt az egy évvel korábbihoz képest.

A gabonatermelést az utóbbi években a korábbinál fokozottabb termés- és áringadozás jellemezte Európa-szerte. Hazánkban a gabonafélék 2004–2006 során az előző három évhez viszonyítva közel azonos nagyságú területen 34%-kal nagyobb terméshozamot produkáltak. A terméktöbblet hasznosításához az EU intervenciók felvásárlása jelentette a fő segítséget. A megnövekedett készlet elhelyezését új tárolók építése segítette, összesen 3,5–4 millió tonna befogadóképességgel. A 2007-ben megélénkült kiszállítási eredményeként 2008 elejére az EU intervenciók készlete mintegy 0,6 millió tonnára apadt. A 2008. évi termés bértárolására nagy volt az igény, mivel áremelkedésben bizakodva igyekeztek halogatni az értékesítést a termelők. (A kukorica intervenciók kontingensét a 2008/2009-es gabonaévben lényegesen lecsökkentette az EU, a 2009. évi termés felvásárlására pedig valószínűleg csak egyedi elbírálás alapján, rendkívüli áresést követően válik majd lehetővé piaci beavatkozás.) A 2005 óta változatlanul hagyott 101,31 eurós intervenciók árat csak a forint árfolyamának gyengülése tette vonzóvá, ennek hatására az év végéig mintegy 360 ezer tonna kukoricáról érkezett felajánlás a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalba.

Az EU Mezőgazdasági Tanácsa a 2008. november 1. – 2009. október 31. közötti intervenciók évben a kukorica kontingensét 700 ezer tonnára korlátozta. 2009. május közepéig ebből a magyar felajánlás (a már befogadottal együtt) megközelítette az 500 ezer tonnát, vagyis meghaladta a kontingens kétharmadát. A piaci ár javulására utal, hogy februártól csupán 100 ezer tonna kukoricát ajánlottak fel intervencióra. (A termelők döntő többsége az elmaradó bevétel üzemgazdasági hátránya és a tárolási költség miatt legfeljebb a betakarítást követő tavaszig képes önerőből készletezni.)

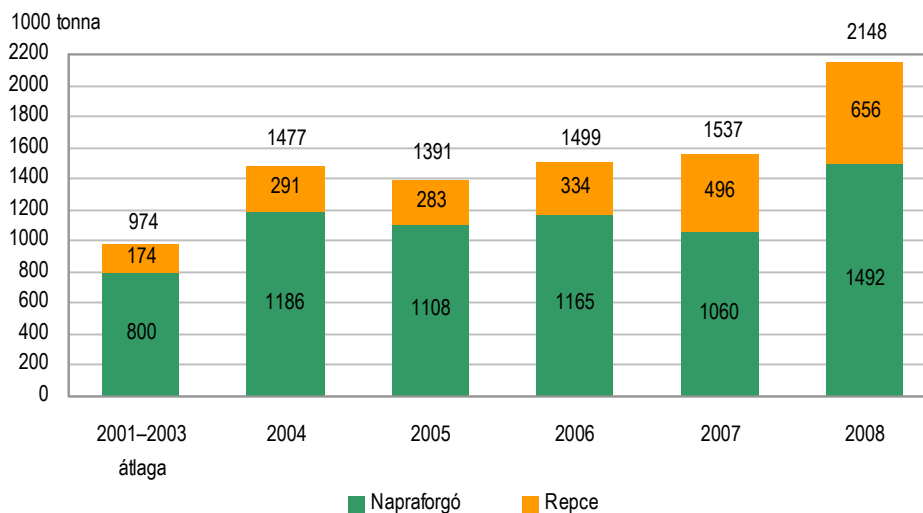
A jó évjáratokban termelődő kukoricatöbblet hasznosítására a bioetanol-gyártás lehetne megoldás. A bioetanol hazai üzemekben történő gyártását kisebb szállítási költség terhelné. A beruházói szándék 2007 elején még 3–4 üzem megvalósítására irányult, amelyek évi 1,6–1,8 millió tonna kukoricát lennének képesek feldolgozni. A tervezett beruházások azonban (a kabai cukorgyár helyén létesítendő is) leálltak, mert a gabonák 2007. évi árdrágulása miatt kétségessé vált a bioüzemanyag-felhasználás gazdaságossága és az EU-támogatások mértéke. Így 2009-ben még változatlanul csupán a győri és a szabadegyházi alkoholgyár jöhet számításba bioetanol-gyártóként.

Ipari növények

2008-ban a cukorrépa betakarított területe egyötöde, 532 ezer tonnás termésmennyisége alig harmada volt az előző évinek.

Olajos magvakból 2008-ban 8%-kal (61 ezer hektárral) nagyobb területről 38%-kal többet takarítottak be a termelők, mint 2007-ben. Napraforgóból az előző évinél 7%-kal nagyobb területen 41%-kal több, 1,5 millió tonna termett. A repce betakarított területe 11%-kal nőtt, 656 ezer tonnás termésmennyisége 32%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

A főbb olajos magvak termésmennyisége

Az EU-tagországok – az előzetes és részben becsült adatok szerint – **gabonából** 315 millió tonna körüli mennyiséget takarítottak be 2008-ban, egyötöddel többet, mint az előző évben. Magyarországon az EU gabonatermésének több mint 5%-a termelt. A termelés szinte minden tagállamban, de hazánkat meghaladó mértékben csupán az előző évben rendkívül erős aszályjal sújtott Bulgáriában és Romániában emelkedett.

Az EU 2008. évi gabonatermésének közel felét tette ki a **búza**, amiből egygyeddél termelt több, mint az előző évben. Magyarország az EU búzatermeléséből mintegy 4%-kal részesedett. A legnagyobb búzatermelőktől, Franciaországból, Németországból és Nagy-Britanniából a búzatermés több mint fele származott.

Az EU-tagországok **árpából** egytizeddel többet takarítottak be 2008-ban, mint egy évvel korábban. Magyarország az EU árpatermésének 2%-át termelte. Franciaország, Németország és Spanyolország együtt az össztermés több mint felét adta.

Az EU **kukoricatermése** 2008-ban az előző évhez mérten háromtizeddel növekedett, mivel a 2007-es aszály sújtotta térségekben (így pl. hazánkban és szomszédjainkban, valamint a balkáni országokban és Németországban) is kedvezett az időjárás. Magyarország az EU harmadik legnagyobb kukoricatermelője, 14%-os részaránnyal. A nálunk nagyobb termelők, Franciaország és Olaszország a közösség kukoricatermésének négytizedét takarították be.

Magyarország az EU **cukorrépaterméséből** 2008-ban alig 0,5%-kal részesedett, a 3 legnagyobb termelő, Franciaország, Németország és Lengyelország együtt az össztermés hattizedét állította elő. **Napraforgóból** Magyarországnál többet mindössze Franciaországban termeltek az EU-ban, **repcéből** viszont ezen kívül Németországban, Csehországban, Lengyelországban, Romániában és Nagy-Britanniában is.

A főbb árunövények termelési intenzitása (100 hektár szántóterületre jutó termésmennyisége) térségenként jelentősen különbözik. E mutató régiónkénti sorrendjét átlagos évjáratban az eltérő vetésszerkezeti arány határozza meg, értékét azonban a termésátlag ingadozása lényegesen befolyásolja. 2008-ban 100 hektár szántóterületre vetítve búzából Észak-Magyarország termelte a legtöbbet, ahol a szántó 30%-át foglalta el a búza, ezzel szemben Közép-Magyarország a legkevesebbet, ahol csak 21% volt e növényi kultúra vetésszerkezeti aránya. Kukoricából a Dél-Dunántúl és Észak-Magyarország közti jelentős eltérést (42, illetve 12%-os szerkezeti arány) a termelési adottságok indokolják. A napraforgó Alföldön magasabb, és a repce Nyugat-Dunántúlon magasabb mutatója szintén az éghajlati adottságokhoz igazodó eltérő vetésszerkezettel magyarázható.

4. tábla

A főbb árunövények termelési intenzitása régiónként, 2008

(100 hektár szántóra jutó termésmennyiség, tonna)

Megnevezés	Országos átlag	Maximum	Minimum	Maximum a minimum %-ában
Búza	128	Észak-Magyarország 140	Közép-Magyarország 101	138,6
Kukorica	203	Dél-Dunántúl 333	Észak-Magyarország 78	426,9
Napraforgó	34	Észak-Alföld 46	Nyugat-Dunántúl 18	255,6
Repce	15	Nyugat-Dunántúl 27	Észak- és Dél-Alföld 9	300,0

Egyéb növények

Burgonyából 646 ezer tonna, az előző évinél 15%-kal (2003–2007 átlagához viszonyítva 3%-kal) több termelt. (Magyarország az EU-tagországok burgonyatermésének mindössze 1%-át termelte.)

Zöldségfélékből 2008-ban az előző évihez hasonlóan 1,7 millió tonnát, **gyümölcsből** pedig mintegy 840 ezer tonnát, az előző évinek több mint kétszeresét takarították be. A 620 ezer tonnás **szőlőtermés** 15%-kal több volt az egy évvel korábbinál.

2.2. Állattenyésztés

Állatállomány

Az **állatállomány** – a 2008. december 1-jei összeírás adatai szerint – általában az egy évvel korábbi szint közelében alakult, erőteljesebben a sertés és a pulyka állománya csökkent, a víziszárnyasoké növekedett.

A **szarvasmarhák** száma az évtizedek óta tartó csökkenést követően az utóbbi 3 évben megállapodott, 2008 decemberében az előző évinél alig kevesebbet, 701 ezer, ezen belül tehát 324 ezer darabot tartottak a gazdaságok. A gazdasági szervezeteknél 2%-kal kevesebb, az egyéni gazdaságokban pedig 3%-kal több szarvasmarha volt, mint egy évvel korábban. A 2008-as EU-tejkvóta-növelés azonban fokozta az árversenyt, az olcsóbb tejtermékek behozatalának esélyét.

A **sertésállomány** csökkenő tendenciája folytatódott: közel 3,4 millió darab volt, 13%-kal maradt el az előző évitől. Ezen belül a 230 ezer darabos kocaállomány is hasonló mértékben fogyatkozott. Ennek oka a termelők hátrányba kerülése az árversenyben, a feldolgozók időnkénti élősertés-importjának erősödése. Az ágazat romló jövedelmezőségét jelzi a kisebb méretű üzemek reakciója, ezek ugyanis rugalmasabban képesek termelésük visszafogására, megszüntetésére. Az egyéni gazdaságok részaránya az ország sertésállományából a 2005. decemberi 39,5%-ról 2008-ra 33%-ra (ezen belül a kocaállományból 36,8%-ról 29,6%-ra) csökkent. Az állománycsökkenés 2008. évi felgyorsulását főként a takarmányok nagyarányú drágulása okozta, a gabonafélék gyenge 2007. évi termését követően. Jelentős termelésbővítés a kocaállomány visszaesése miatt sem valószínűsíthető.

Az EU-tagállamok közül a legnagyobb sertéstartók (Németország, Spanyolország, Lengyelország, Franciaország, Dánia és Hollandia) együtt a közösség sertésállományának mintegy héttizedét birtokolták 2008 decemberében, miközben ezekben az országokban az EU lakosságának fele élt. Magyarország a lakosságával arányosan mindössze a sertésállomány 2%-ával rendelkezett. A felsorolt legnagyobb tartók többségében 2008-ban alig változott, Lengyelországban és Dániában viszont jelentősen csökkent az állomány.

A **juhállomány** az egy évvel korábbihoz hasonlóan 1,2 millió darab volt, ezen belül az anyajuhok száma némileg csökkent.

5. tábla

Decemberi állatállomány

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2007	2008
	1000 db			előző év = 100,0		
Szarvasmarha	708	702	705	701	100,4	99,4
<i>Ebből: tehén</i>	334	322	322	324	100,0	100,6
Sertés	3 853	3 987	3 871	3 383	97,1	87,4
<i>Ebből: anyakoca</i>	277	290	259	230	89,3	88,8
Juh	1 405	1 298	1 232	1 236	94,9	100,3
<i>Ebből: anyajuh</i>	1 082	1 030	977	964	94,9	98,7
Baromfi	41 076	39 677	38 281	39 716	96,5	103,7
<i>Ebből: tyúkféle</i>	31 902	30 303	29 866	31 165	98,6	104,3
<i>pulyka</i>	4 415	4 087	4 368	3 527	106,9	80,7
<i>liba</i>	1 370	2 708	1 817	2 120	67,1	116,7
<i>kacsa</i>	3 389	2 579	2 230	2 904	86,5	130,2

A **baromfiállomány** összességében 4%-kal növekedett. Tyúkféléből 4, libából 17, kacsából 30%-kal többet, pulykából viszont 19%-kal kevesebbet tartottak a gazdaságok, mint 2007 decemberében. A baromfiállomány közel kétharmada vágóállat, évente többször cserélődik, gyorsan követve a jövedelmezőség változását. A takar-

mánygabonák 2008. II. félévi áresése a baromfiállomány növekedését eredményezte. (A pulyka azért volt ez alól kivétel, mert ősszel csődbe ment az egyik legnagyobb feldolgozó.)

A gazdaságszerkezeti összeírások adatai szerint az utóbbi években is tovább növekedett a szarvasmarha- és sertéstartás koncentrációja. A 10 darabnál kevesebbet tartó (zömmel egyéni) gazdaságok 2003-ban még a szarvasmarha- és sertésállomány 13, illetve 22%-át, 2007-ben már mindössze 7, illetve 15%-át birtokolták. Ezzel szemben a tojótúrállománynak változatlanul több mint felét a ház körüli baromfiudvarban tartják, tojástermelésük piaci áruként is jelentősen hozzájárul a lakossági ellátáshoz. A vágóbaromfi-tartásban viszont a sertéséhez hasonlíthatóan szintén alacsony az egyéni gazdaságok állományának aránya.

6. tábla

Az állattartás koncentrálódása, 2007. december 1.

Megnevezés	Tartók száma			Állomány		
	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok	összesen	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok	összesen
Szarvasmarha, ezer db	0,9	18,9	19,8	485,3	219,8	705,1
1–2	1,3	24,5	23,5	0,0	3,3	1,0
3–9	4,8	44,2	42,4	0,1	20,0	6,3
10–99	25,3	30,4	30,2	2,2	64,8	21,7
100–499	30,6	0,8	2,2	15,0	10,8	13,7
500 és több	38,0	0,0	1,7	82,8	1,1	57,3
Sertés, ezer db	0,6	281,9	282,5	2 604,0	1 267,2	3 871,1
1–2	1,0	65,6	65,5	0,0	20,2	6,6
3–9	3,1	25,0	25,0	0,0	25,5	8,3
10–99	16,8	9,2	9,2	0,2	42,7	14,1
100–4999	52,0	0,2	0,3	17,1	11,5	15,3
5000 és több	27,0	0,0	0,1	82,8	0,0	55,7
Tojótúrá, ezer db	0,1	287,0	287,2	4 451,6	8 192,2	12 643,8
1–99	13,3	99,1	99,0	0,0	86,7	56,2
100–499	5,0	0,8	0,8	0,0	4,3	2,8
500–9999	29,2	0,1	0,1	3,4	7,4	6,0
10 000–99 9999	41,7	0,0	0,0	41,1	1,7	15,5
100 000 és több	10,8	0,0	0,0	55,5	0,0	19,5

A főbb állatfajok közül a sertéstartás intenzitása tért el régióként a leginkább, 2,6-szeresen, ami elsősorban a tartási hagyományokkal függ össze. A szarvasmarha- és a baromfitartásban kisebbek voltak a régiókénti különbségek.

7. tábla

A főbb állatfajok tartási intenzitása régióként, 2008. december 1.

(100 hektár szántóra jutó állatállomány, darab)

Megnevezés	Országos átlag	Maximum	Minimum	Maximum a minimum %-ában
Szarvasmarha	16	Nyugat-Dunántúl	22 Dél-Dunántúl	11 200,0
Sertés	77	Észak-Alföld	93 Észak-Magyarország	36 258,3
Baromfi	899	Nyugat-Dunántúl	1 138 Dél-Dunántúl	562 202,5

Vágóállatok és állati termékek termelése

A vágóállat-termelés 2008-ban az előzetes adatok szerint 1,4 millió tonna volt, 18 ezer tonnával (1%-kal) kevesebb az előző évinél. A vágóállat-termelés 45%-át képviselő vágósertés-előállítás 4%-kal csökkent 2007-hez képest. A vágóállat-termelésből a sertéséhez hasonló súllyal részesedett a vágóbaromfi, melynek mennyisége az előző évhez viszonyítva 2%-kal növekedett. Vágómarhából 2007-ben 2%-kal, vágójuhól 5%-kal kevesebbet termeltek, mint az előző évben.

8. tábla

Vágóállat- és állatitermék-termelés

Megnevezés	2006	2007	2008	2006	2007	2008
				előző év = 100,0		
Vágóállat, ezer t	1 372	1 396	1 378	99,3	101,7	98,7
<i>Ebből: vágómarha</i>	84	89	87	95,5	106,0	97,8
<i>vágósertés</i>	613	643	617	100,8	104,9	96,0
<i>vágóbaromfi</i>	632	616	629	98,8	97,5	102,1
Tehéntej, millió l	1 796	1 794	1 790	95,6	99,9	99,8
Tyúktojás, millió db	2 956	2 843	2 871	99,7	96,2	101,0

Az állati termékek közül a legnagyobb volument képviselő tehéntejből az előző évihez hasonlóan 1,8 milliárd litert, a tyúktojásból 2,9 milliárd darabot, 1%-kal többet termeltek a gazdaságok, mint 2007-ben. A nyersgyapjú termelése (4,5 ezer tonna) 2%-kal maradt el az előző évitől. A méztermelés (22,4 ezer tonna) 40%-kal növekedett.

BŐVEBBEN**3. Termelői és ráfordítási ár**

A termelőiár-színvonal 2008-ban 3%-kal alatta maradt az előző évinek. Ennél nagyobb, 5,4%-os áresést az évtized folyamán 2004-ben mért a statisztika, ugyancsak a bőséges gabonatermés hatásaként. A 2008. évi árszínvonal azonban 32%-kal ma-

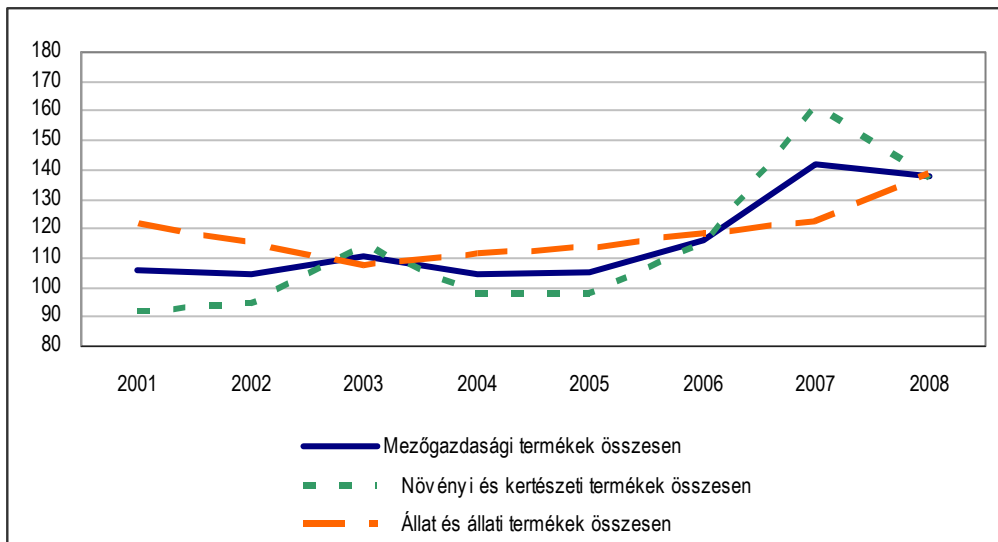
gasabb volt a 2004. évinél, nagyrészt a gabonafélék 2006–2007. évi drágulásának eredményeként.

*A mezőgazdasági termékek termelői ára az éven belül általában a piaci kereslet-kínálat változásának megfelelően alakul: nagyobb terméktömeg (kínálat) hatására az árak csökkennek, a kínálat szűkülése pedig növeli az árakat. Mezőgazdaságunk meghatározó termékei, a szántóföldi árunövények és a vágóállatok árát a **világpiaci áringadozások** határozzák meg, melyek jelentős hatást gyakorolnak a többi ágazat (pl. a zöldségek, a gyümölcsök és a tejtermékek) árviszonyaira is. Hosszabb időszak alatt – az éves ingadozások ellenére – az **árszínvonal növekvő tendenciája** érvényesül, az emelkedő termelési költségek következményeként.*

3. ábra

A mezőgazdasági termékek termelőiár-indexe

(2000 = 100,0)

A növénytermesztési és kertészeti termékek termelőiár-színvonala a volumennel ellentétesen mozgott, 2007. évi felszökését az exportpiacainkon kialakult erős gabonahiány tette lehetővé. Az élő állatok és állati termékek felvásárlásiár-színvonala kevésbé ingadozott: 2001. évi kiugrását elsősorban a vágósertés és a vágócsirke árának növekedése okozta, amit két évig árcsökkenés, ezután viszont már folyamatos enyhe, 2008-ban pedig a takarmány drágulását követve erőteljesebb emelkedés következett.

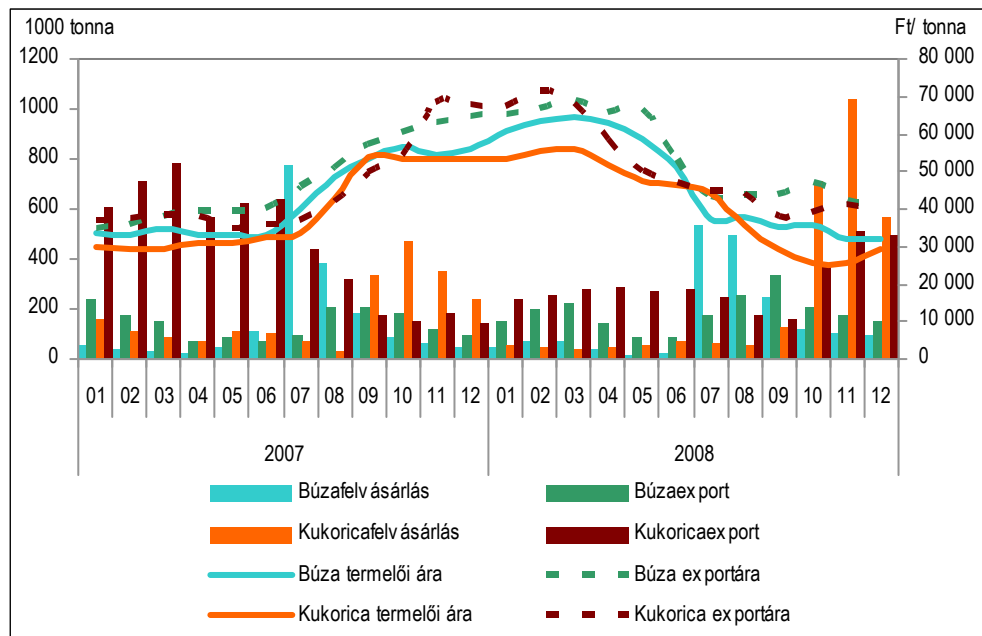
A **termelőiár-indexek termékcsoportonkénti adataiból** kitűnik, hogy a növénytermesztési és kertészeti termékek árszínvonalának erős ingadozását elsősorban a gabonák, de a szőlő és a gyümölcsfélék ármozgása is okozta. Ezek termésmennyisége, és emiatt árszintje az időjárástól függően évente nagyon eltérő volt.

A **gabonák árviszonyait** az utóbbi években alapvetően **az exportkereslet határozta meg**. Az exportár emelkedése maga után vonta a felvásárlási ár növekedését. 2008-ban a gabonafélék közül a kukorica ára esett a leginkább, 37%-kal. (Még nem

teremtett új piacot a bioetanol-gyártás tervezett, de a kukorica 2007. évi magas ára miatt elodázott felfuttatása.)

4. ábra

Búza- és kukoricafelvásárlás, -export, 2007–2008*

* A kukorica kiszállított mennyisége lényegesen nagyobb volt 2007-ben, mint a felvásárolt, mert a korábbi években EU-intervenciával betárolt (a felvásárlási statisztikában nem szereplő) készletek ekkor hagyták el az országot.

A főbb szántóföldi árunövények ára 2008-ban általában csökkent, a repce kivételével. Utóbbi az EU-ban felpezsdült biodízelgyártás alapanyaga, ára emiatt 62%-kal emelkedett, ez eredményezte az ipari növények előző évinél 7%-kal magasabb ár-szintjét.

A friss zöldségek ára 8%-kal nőtt. A gyümölcsfélék ára a terméstöbblet következtében 26%-kal csökkent, közülük az almáé az előző évi felére.

9. tábla

A mezőgazdasági termékek termelőiár-indexei főbb termékcsoportonként

Megnevezés	(előző év=100,0)			
	2005	2006	2007	2008
Növényi termékek	99,4	118,0	140,5	85,1
<i>Ebből: gabonafélék</i>	90,1	124,1	169,9	76,4
<i>ipari növények</i>	102,8	100,9	110,2	107,4
<i>zöldség</i>	107,6	114,3	104,9	108,0
<i>szőlő, gyümölcs</i>	121,6	116,5	142,7	74,0
Állatok és állati termékek	101,8	104,0	103,6	113,6
<i>Ebből: élő állatok</i>	103,1	104,9	98,8	114,0
<i>állati termékek</i>	99,7	102,3	112,3	112,8
Összesen	100,7	110,6	122,2	97,0

Az élő állatok árának növekvő tendenciája a 2007. évi enyhe visszaesés után ismét folytatódott. A vágójuh és a vágómarha ára mindössze 2–3%-kal, a vágóbaromfié 14, a vágósertésé 17%-kal növekedett. Az abrakfogyasztó vágóállatok drágulását a takarmányköltség felszökése indokolta.

Az állati termékek közül a tejért és a tojásért is hasonló mértékben, 13%-kal fizettek többet a felvásárlók, mint az előző évben.

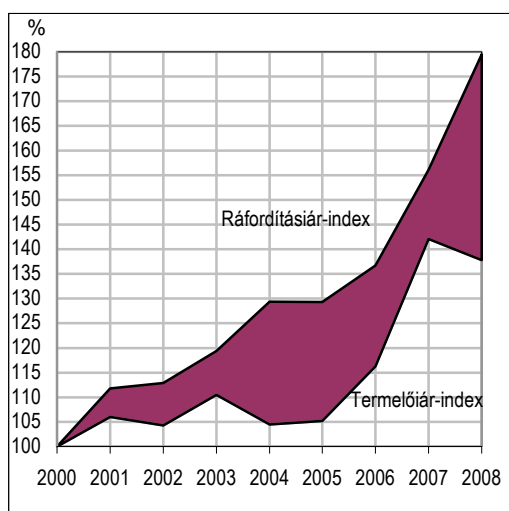
Év közben a vágósertés ára a kínálat szűkülése miatt viszonylag kiegyenlített volt. A vágóbaromfi ára a nyár végén csökkenni kezdett az ekkor már olcsóbb takarmányok hatására. A tyúktojás ára egyre kevésbé haladta meg az előző év azonos időszakban jellemzőt. A tehéntej ára 2007 októberétől 2008 januárjáig egyre emelkedett, és erről a magas szintről csak tavasszal kezdett mérséklődni. 2008. ősszel elmaradt a szokásos szezonális drágulás, sőt a tél folyamán tovább csökkent a tej ára, mivel a feldolgozók importból olcsóbban jutottak alapanyaghoz.

A mezőgazdaság ráfordításiár-szintje 2008-ban 15%-kal, ezen belül a folyó termelőfelhasználásé 16,6%-kal, a beruházásoké 4,8%-kal emelkedett. Az energiaár 2008-ban 15,6%-kal nőtt. A növénytermesztés ráfordításai közül a műtrágyák drágultak a leginkább: 60,9%-kal. Az állattenyésztés költségei közül a takarmányok 21,1%-kal kerültek többre, mint 2007-ben.

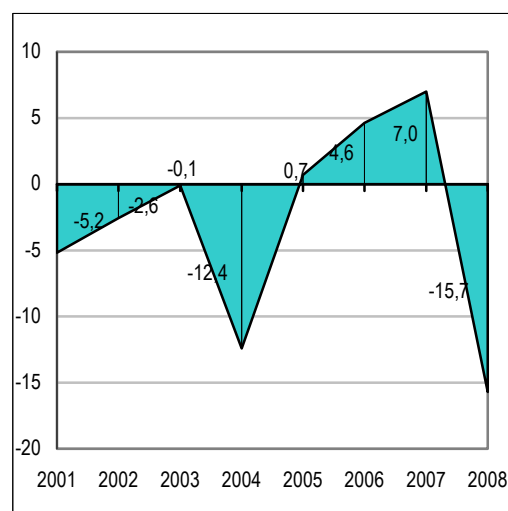
A mezőgazdaság árviszonyaira jellemző, hogy a termelői árak többéves periódust vizsgálva kevésbé nőnek, mint a ráfordítási árak. Az agrárium a termelői árak (előző két évi gyors növekedést követő) esése, ugyanakkor a ráfordítások fokozódó drágulása nyomán 2008-ban jelentős, 15,7%-os árvesztést szenvedett el az **agrárrolló** nyílásával mérve.

5. ábra

**Mezőgazdasági termelői-
és ráfordításiár-index**
(2000=100,0)

Agrárrolló
(eltérés 100,0-tól, %)

A termelőiár- és a ráfordításiár-index hányadosa, az agrárrolló megmutatja, hogy adott évben érvényesült-e a mezőgazdasággal szemben az ipar árlefölöző hatása. Az agrárrolló nyílása ellenére is növekedhet a mezőgazdaság jövedelme, ugyanis korszerűbb technológiával fokozható a kibocsátás. Az agrárrolló amiatt sem áll közvetlen összefüggésben a mezőgazdaság jövedelmezőségével, hogy a termelői ár nem tartalmazza az összes bevételt (pl. a támogatásokat), és a ráfordítási árak közt sem szerepel a termeléshez kapcsolódó összes kiadás (pl. a hitelkamat és a földbérleti díj).

BŐVEBBEN

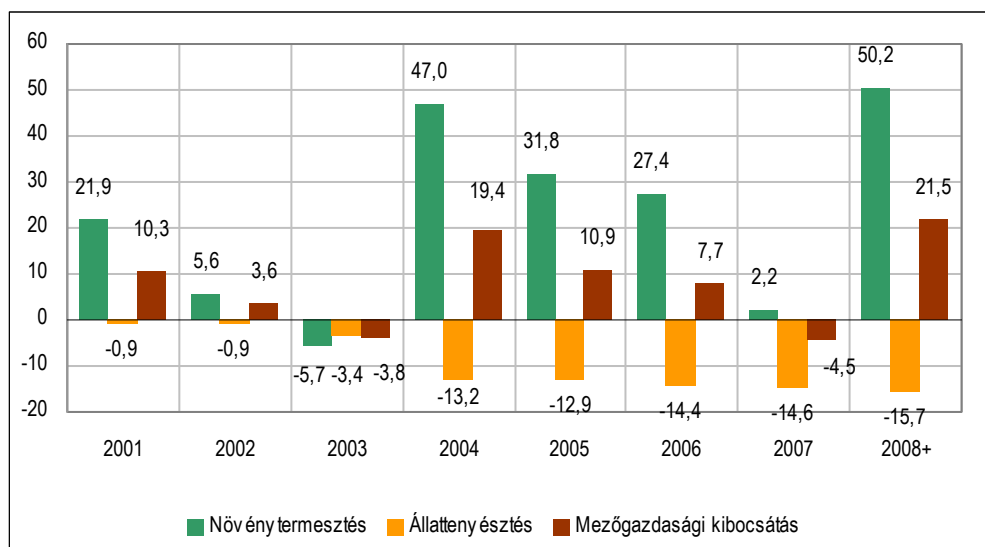
4. A mezőgazdaság teljesítménye makrogazdasági mutatók alapján

A mezőgazdasági termelés 2003. és 2007. évi nagyarányú kiesése alapvetően az aszályra vezethető vissza, melyek hatását a technológia hiányosságai miatt nem sikerült kellően tompítani. Az évtized során a magas gabonatermés először 2004-ben, majd 2008-ban eredményezett kiugró teljesítményt. Kalászosokból és kukoricából 2004-ben minden idők országos rekordtermésének számító 16,7 millió tonnát, 2008-ban pedig ennél is többet, 16,9 millió tonnát takarítottak be a gazdálkodók. Az utóbbi években egyre terjedt az olajos magvak termelése, ugyanis folyamatos keresletük következtében árszintjük kevésbé ingadozott.

A mezőgazdaság termelését csökkentette, hogy az **állatállomány** az EU-tagság elnyerését követően szinte folyamatosan fogyott. **A vágóállatok és az állati termékek termelése** a fokozódó import miatt 2004-ben visszaesett, és azóta is csökkenő tendenciájú.

6. ábra

A mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátásának változása
(eltérés a 2000. évitől, százalékpont)

Az MSZR előzetes adatai alapján a mezőgazdaság teljes bruttó **kibocsátásának volumene** (összehasonlító áron) 2008-ban 27,3%-kal magasabb volt az előző évinél. A növényi termékek termelésének volumene 47%-kal nőtt, az állatoké és állati termékeké 1,3%-kal csökkent.

A növényi termékek előző évhez viszonyítva közel másfélszeres bruttó kibocsátását főként a gabonák 78, a szőlő és a gyümölcsfélék 75, az ipari növények 29, és a burgonya 15%-os volumennövekedése eredményezte, amin csak kicsit rontott a zöldségfélék és egyéb kertészeti termékek 3%-os csökkenése. Az ipari növények közül olajos magvakból 38%-kal magasabb, cukorrépából ellenben héttizeddel kisebb volt a bruttó kibocsátás, mint 2007-ben.

Az **élő állatok** közül sertésből mintegy 5%-kal csökkent, baromfiból viszont 2, szarvasmarhából és juhból pedig 5%-kal növekedett a kibocsátás. Az **állati termékek** közül a nyers tej kibocsátása 2%-kal csökkent, a tojásé 1%-kal növekedett.

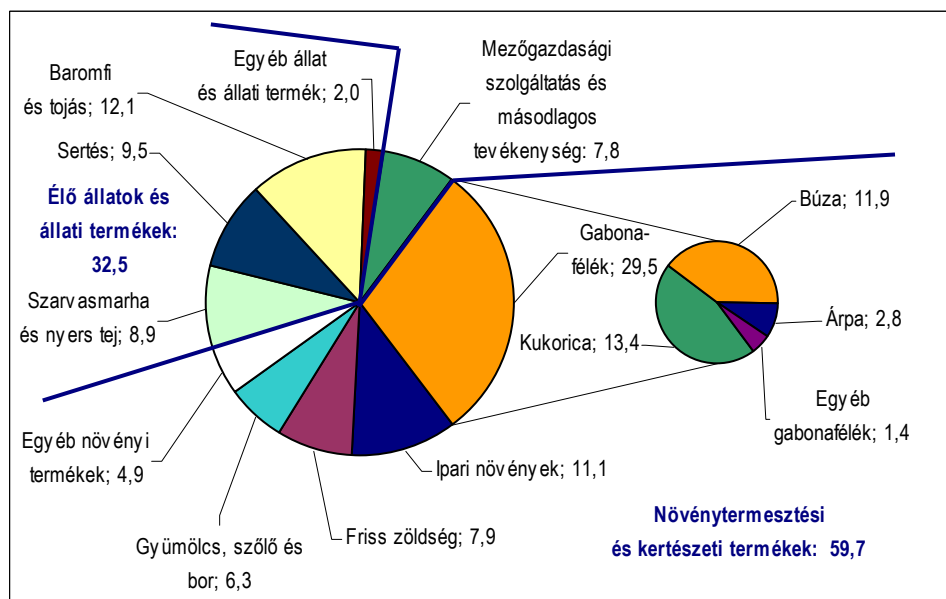
A mezőgazdaság teljes bruttó **kibocsátása folyó alapon** 2008-ban az előzetes adatok szerint 1933 milliárd Ft volt, ebből a növényi termékek 1154 milliárd Ft, az állatok és állati termékek 628 milliárd Ft, a mezőgazdasági szolgáltatások és másodlagos (főként mezőgazdasági termékfeldolgozó) tevékenységek pedig 151 milliárd Ft értékkel részesedtek.

A növénytermesztésen belül a gabonafélék a legjelentősebb ágazatcsoport, az állattenyésztésen belül pedig a baromfi, melynek kibocsátása (a tojással együtt) már számottevően magasabb volt, mint a sertésé, vagy a szarvasmarháé.

7. ábra

A mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátása, 2008

(előzetes adatok folyó alapon, megoszlás, %)

Az MSZR-hez termelési, jövedelem- és tőkeszámlák tartoznak, amelyek alkalmasá teszik a mezőgazdasági ágazat belső összefüggéseinek bemutatására, ágazati modellek megalapozására. Az MSZR – az Eurostat által kidolgozott módszertana révén – összehasonlíthatóvá teszi az egyes EU-tagországokban a mezőgazdasági termelők jövedelmi helyzetének változását, és a mezőgazdasági termelés főbb jellemzőit.

A bruttó hozzáadott érték (a kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbözete) az előzetes adatok alapján 705 milliárd forint volt 2008-ban, folyó áron számolva 14%-kal magasabb, mint az előző évben. A mezőgazdasági tevékenységből származó, folyó áron számított nettó vállalkozói jövedelem (a nem fizetett munkaerő jövedelme, valamint a gazdasághoz tartozó föld és tőke hozadéka) 2008-ban 471 milliárd forint volt, 36%-kal több, mint az előző évben.

A nettó vállalkozói jövedelem azért nőtt nagyobb arányban, mint a bruttó hozzáadott érték, mert az EU közös agrárpolitikája következtében a támogatásoknak csökkenő hányada számolható el a kibocsátás részeként. A termeléstől elválasztott egyéb (így főként a földalapú) támogatások a bruttó hozzáadott érték helyett közvetlenül a termelési tényezőkre jutó, illetve a vállalkozói jövedelmet növelik.

A mezőgazdasági **munkaerő-felhasználás** előzetes adatai 2008-ra vonatkozóan mintegy 5,4%-os csökkenést mutatnak. Az élők-munka-felhasználás csökkenő tendenciája részben a gazdaságok számának csökkenésével és az értékesítésre termelők arányának növekedésével, részben pedig a költségtakarékossgal, az élők-munka-felhasználás hatékonyságának javulásával függ össze. A nem fizetett munkaerő igénybevételének aránya az évtized eleji 78-ról 75%-ra (az előző évhez képes csak kissé) csökkent. A mezőgazdasági termelők által kifizetett nominális **munkavállalói jövedelem** 2008-ban – a munkavállalói létszám mérséklődése ellenére – az előző évi 201 milliárd forintról 211 milliárd forintra (5,1%-kal) növekedett, ami az átlagkeresetek emelkedésével magyarázható.

BŐVEBBEN

5. Termelési tényezők

5.1. A gazdálkodás szervezeti keretei

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban összesen 389 120 vállalkozást regisztráltak 2008 végén, 4,7-szer többet, mint egy évvel korábban. Ezen belül az őstermelők adószám-regisztrációs kötelezettsége miatt az egyéni vállalkozások nyilvántartott száma 5,4-szeresére, a társas vállalkozásoké 2,3%-kal növekedett. (Eközben a gazdaság többi ágában a nyilvántartásba vett egyéni vállalkozások száma 1,4%-kal csökkent, a társas vállalkozásoké 5,8%-kal növekedett.)

A regisztrált vállalkozásokon belül az egyéniek aránya a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban az egy évvel korábbi 83-ról 96%-ra nőtt, a gazdaság többi ágában viszont 55-ről 53%-ra módosult 2008 végéig.

10. tábla

A regisztrált vállalkozások száma az év végén

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	A 2008. év a 2007. év %-ában
Társas vállalkozás	14 062	13 815	13 855	14 172	102,3
<i>Ebből: kft</i>	6 565	6 625	6 828	7 386	108,2
<i>részvénytársaság</i>	329	331	329	326	99,1
<i>betéti társaság</i>	4 273	4 473	4 086	3 965	97,0
<i>szövetkezet</i>	1 549	1 387	1 242	1 147	92,4
Egyéni vállalkozás	41 165	38 954	68 947	374 948	543,8
<i>Ebből: vállalkozói igazolvánnyal rendelkező</i>	20 349	18 900	18 311	19 287	105,3
<i>őstermelő</i>	20 814	20 051	50 634	355 661	702,4
Vállalkozás összesen	55 227	52 769	82 802	389 120	469,9
<i>Ebből: legalább 500 fős</i>	13	10	10	8	80,0
<i>250–499 fős</i>	25	28	26	25	96,2
<i>50–249 fős</i>	434	418	389	389	100,0
<i>20–49 fős</i>	802	741	697	661	94,8
<i>10–19 fős</i>	872	837	843	883	104,7
<i>1–9 fős</i>	32 434	31 606	62 131	362 690	583,8
<i>0 fő és ismeretlen</i>	20 647	19 129	18 706	24 464	130,8

Tovább csökkent a mezőgazdaságban a vállalkozások munkaerő-felhasználása, amit a 19 főnél többet foglalkoztatók számának 3,5%-os fogyatkozása jelez. Az egy fő foglalkoztatásával regisztrált 361 ezer vállalkozás (általában őstermelő) túlnyomó többsége már korábban is végzett mezőgazdasági tevékenységet, munkaviszonyból származó jövedelme vagy nyugdíja kiegészítése végett.

5.2. Földhasználat

Az ország összes földterületének 41%-át gazdasági szervezetek, 30%-át egyéni gazdálkodók használták 2008-ban. A fennmaradó 29% gazdaságra nem azonosítható terület, melynek közel fele nem mezőgazdasági hasznosítású volt. A földhasználat gazdálkodási formák szerinti összetétele az utóbbi években lényegében nem változott.

11. tábla

Földhasználat gazdálkodási formák szerint
(május 31.)

Megnevezés	2005	2006	2007	2008
Gazdasági szervezetek	3 845	3 779	3 751	3788
Egyéni gazdaságra azonosított	2 984	2 877	2 808	2820
Gazdaságra nem azonosítható	2 474	2 647	2 745	2695
<i>Ebből: nem mezőgazdasági</i>	1 316	1 316	1 297	1187
Összesen	9 303	9 303	9 303	9 303

Az ország 9303 ezer hektár területéből 7768 ezer hektár (83,5%) termőterület volt 2008-ban. A termőterület aránya hosszabb időszakot tekintve kismértékben, de folyamatosan csökken, elsősorban a települések és az infrastruktúra terjeszkedése következtében. A termőterületen belül 5790 ezer hektár mezőgazdasági, 1884 ezer hektár erdőterület volt. Az ország területéből a mezőgazdasági terület 62,2, az erdő 20,2%-ot foglalt el. Előbbi arány európai összehasonlításban magas, utóbbi alacsony. A 4503 ezer hektár szántóterület 48,4%-os aránya még kiemelkedőbb az európai országok közül. Az 1010 ezer hektár gyepterület hasznosított hányadát már régóta csökkenti a szarvasmarha-állomány fogyatkozása és szántóföldi tömegtakarmányozása.

A mezőgazdasági földhasználatban a gazdasági szervezetekhez viszonyítva továbbra is az egyéni gazdálkodók és a gazdaságra nem azonosítható területek együttesen magasabb aránya jellemző. A birtokszerkezet alakulása a 2000. évi teljes körű általános mezőgazdasági összeírás (AMÖ) óta a reprezentatív jellegű gazdaságszerkezeti összeírásokkal (GSZÖ) követhető. A 2007 novemberében végrehajtott GSZÖ szerint 50 hektárnál nagyobb szántóterületen a gazdaságok 3,1%-a gazdálkodott, ez az összes használt szántóterület 75,1%-a (2005-ben 71,5%-a). Az utóbbi két évben szinte változatlan maradt a gazdasági szervezetek birtokkoncentrációja, az egyéni gazdaságoké viszont kissé növekedett.

12. tábla

A gazdaságok száma és szántóterülete nagyságkategóriák szerint

(megoszlás, %)

A szántóterület nagyságkategóriája	Gazdasági szervezetek				Egyéni gazdaságok			
	száma		szántóterület		száma		szántóterület	
	2005	2007	2005	2007	2005	2007	2005	2007
1 ha alatt	4,4	4,2	0,0	0,0	61,7	60,4	4,0	3,2
1–50 ha	35,2	33,8	1,6	1,5	36,6	37,3	53,6	47,5
51–300 ha	31,8	31,5	12,8	12,2	1,7	2,2	40,9	44,7
301–1000 ha	16,9	18,3	25,4	26,1	0,0	0,1	1,5	4,5
1000 ha felett	11,7	12,2	60,2	60,2	0,0	0,0	0,1	0,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az állattartók sok esetben nem rendelkeznek optimális nagyságú földterülettel, és ennek hiányában vásárolniuk kell a takarmányt, vagy annak egy részét, sőt a keletkező hígrágya elhelyezése is gondot okozhat. (A hígrágyás technológia a szarvasmarha- és a sertéstartásban gyakori.)

Számításunk szerint a szarvasmarhát tartó gazdasági szervezetek közel négytizede (az állomány háromtizedével) és a sertéstartók közel hattizede (az állomány háromnegyedével) nem rendelkezett a takarmányszükséglet megtermeléséhez elegendő szántóterülettel 2008-ban. Közülük egyáltalán nem használt szántót a szarvasmarhátartók egyhatoda és a sertéstartók egyharmada.

5.3 A mezőgazdaság munkaerő-felhasználása

2008-ban annyi időt kötött le a mezőgazdasági tevékenység végzése, mintha 434 ezren egész évben teljes munkaidőben dolgoztak volna. A mezőgazdaság munkaerő-ráfordításának nagysága – a korábbi évekhez hasonlóan – tovább csökkent, 5,6%-kal maradt el az előző évitől. Ezen belül a nem fizetett munkaerő felhasználása 6,4%-kal, a fizetett munkaerőé 2,9%-kal volt kevesebb. Kissé tovább csökkent tehát a nem fizetett munkaerő-felhasználás aránya, ami az összes munkaerő-ráfordításnak háromnegyedét (2000-ben még közel négyötödét) tette ki.

13. tábla

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás

Megnevezés	(éves munkaerőegység)			
	2005	2006	2007	2008
Nem fizetett	407 682	390 903	348 046	325 668
Fizetett	114 566	113 500	111 245	107 964
Összesen	522 248	504 403	459 291	433 632

Az éves munkaerőegység a töredékidejű munkavégzést teljes munkaidősre (évi 1800 óra) számítja át, így válik hasonlíthatóvá az egyéni gazdaságok munkaerő-felhasználása a gazdasági szervezetekével. Az EU gyakorlata megkülönbözteti a fizetett és a nem fizetett munkavégzést. Az utóbbi az egyéni gazdaságokban a háztartások tagjai által végzett mezőgazdasági munkát fedi.

A lakossági munkaerő-felmérés adatai szerint 2008-ban országosan 3,9 millió főt foglalkoztattak, 1,2%-kal kevesebbet, mint 2007-ben. Ezen belül a mezőgazdaságban, a vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban 174,1 ezer fő (a foglalkoztatottak 4,5%-a) dolgozott, 4,8%-kal kevesebb, mint az előző évben.

A lakossági munkaerő-felmérés és az intézményi munkaügyi statisztika valamennyi nemzetgazdasági ágra kiterjed. Előbbi csak részben, utóbbi pedig egyáltalán nem számol az egyéni gazdaságokban végzett mezőgazdasági tevékenységgel.

Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint 2008-ban a nemzetgazdaságban alkalmazottak 3,1%-a, 86,8 ezer fő dolgozott a mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, illetve a halászatban, 3,4%-kal kevesebb, mint az előző évben.

2008-ban a legalább 5 főt foglalkoztató élelmiszer-ipari szervezetek 101,3 ezer főt alkalmaztak. Az élelmiszeriparban dolgozók létszáma a nemzetgazdasági alkalmazottak 3,7%-át, ezen belül a feldolgozóipariak 14,5%-át tette ki.

A munkaügyi statisztika szerint a legalább 5 főt foglalkoztató mezőgazdasági szervezetekben a **havi bruttó átlagkereset** 2008-ban 133 628 Ft, a nettó 91 996 Ft (a nemzetgazdasági átlag 75%-a) volt. A bruttó átlagkereset 9,5%-kal (a nemzetgazdasági átlagnál 2 százalékponttal nagyobb mértékben), a nettó 7,6%-kal (a nemzetgazdaságénál 0,8 százalékponttal nagyobb mértékben) nőtt.

Az élelmiszeripar megfigyelt szervezeteiben a havi bruttó átlagkereset 2008-ban 155 788 Ft volt, 5,9%-kal magasabb az előző évinél. A havi nettó átlagkereset 101 850 Ft-ra, 5,4%-kal emelkedett. Az élelmiszeriparban dolgozók keresete mind a nemzetgazdasági, mind a feldolgozóipari átlagnál alacsonyabb volt, lemaradása 2008-ban nőtt.

BŐVEBBEN

6. Külkereskedelem

Az **élelmiszerek, italok és dohány** a nyersanyagok áruféjezetbe sorolt **mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal** (pl. olajos magvakkal és növényi olajokkal) együtt mindössze néhány százalékkal részesednek Magyarország külkereskedelmi forgalmából, aktívumuk azonban számottevően hozzájárul a külkereskedelmi egyenleg javításához.

A nemzetgazdaság külkereskedelmi forgalmában a mezőgazdasági eredetű import aránya az évtized elejétől (főként az EU-tagság elnyerése után) növekedett, az exporté viszont 2006-ig csökkent. A mezőgazdasági eredetű termékek exportja az utóbbi két évben dinamikusabban bővült, ennek eredményeként külkereskedelmi aktívuma is jelentősen meghaladta a korábbiakat.

14. tábla

A mezőgazdasági eredetű áruk* külkereskedelme

Megnevezés	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Export (milliárd Ft)						
Élelmiszerek, italok, dohány	630	672	718	858	1 086	1 226
Mezőgazdasági nyersanyag	95	108	108	112	131	200
Összesen	725	780	826	970	1 217	1 426
Import (milliárd Ft)						
Élelmiszerek, italok, dohány	327	449	537	643	725	850
Mezőgazdasági nyersanyag	52	55	60	63	67	94
Összesen	379	503	597	706	792	944
Egyenleg (milliárd Ft)						
Élelmiszerek, italok, dohány	303	223	181	215	360	376
Mezőgazdasági nyersanyag	43	53	47	49	65	106
Összesen	346	276	228	264	425	482
Mezőgazdasági eredetű áruk részesedése a külkereskedelemből (%)						
Export	7,5	6,9	6,6	6,2	7,0	7,8
Import	3,5	4,1	4,5	4,4	4,6	5,2

*A mezőgazdasági nyersanyagok kategória az ENSZ egységes külkereskedelmi termékjegyzéke (SITC) szerinti termékforgalmának II. Nyersanyagok áruféjezetéből a 21. Nyersbőr és kikészítetlen szőrme, 22. Olajos mag és olajtartalmú gyümölcs, 29. Állati és növényi eredetű nyersanyag, továbbá 4. Állati és növényi olaj, zsír és viasz árucsoportokat tartalmazza.

A 2007. évi 247 milliárd forintos exportnövekedés közel kétharmadát (159 milliárdot) a gabonafélék adták, kiszállított mennyiségük 45%-os és átlagáruk 27%-os növekedéséből. (2006-ban 2,4 millió, 2007-ben 4,3 millió tonna EU-intervenciós gabonakészlet hagyta el az országot.) A 2008. évi 209 milliárdos további exportnövekedéshez a gabonafélék – kiszállított mennyiségük 14%-os csökkenése következtében – átlagáruk további 23%-os növekedése ellenére már mindössze 19 milliárddal járultak hozzá. Az exportnövekedés több mint háromtizedét (65 milliárdot) az olajos magvak és a növényolajok adták. (Az olajos magvak kiszállított mennyisége egyötöddel, átlagáruk egyharmaddal, a növényolajoké közel kétharmaddal emelkedett.) Az exportnövekmény fennmaradó közel hattizedéhez több termékcsoporthoz (zöldség- és gyümölcs, hús- és tejtermék, élő állat stb.) is hozzájárult.

A mezőgazdasági eredetű termékek külkereskedelmének **országokéinti** összetétele az EU-csatlakozást követően jelentősen megváltozott. Az EU-ba irányuló mezőgazdasági eredetű export ugyanis kevésbé növekedett, mint a behozatal. (Számbavételi változás is hozzájárult az EU-egyenleg romlásához, 2003-tól ugyanis a tengerentúli származási ország helyett a befogadó kikötővel rendelkező EU-tagország szerepel importőrként.)

15. tábla

Mezőgazdasági eredetű export és import főbb országok szerint, 2008

Sorszám	Magyarországról export			Magyarországra import		
	befogadója	milliárd Ft	megoszlás, %	feladója	milliárd Ft	megoszlás, %
1.	Németország	211,9	14,9	Németország	205,6	21,8
2.	Románia	204,4	14,3	Hollandia	128,1	13,6
3.	Olaszország	138,7	9,7	Lengyelország	112,6	11,9
4.	Ausztria	109,4	7,7	Ausztria	78,9	8,4
5.	Szlovákia	81,0	5,7	Olaszország	61,6	6,5
6.	Lengyelország	67,5	4,7	Csehország	53,1	5,6
7.	Hollandia	57,2	4,0	Szlovákia	48,3	5,1
8.	Csehország	51,9	3,6	Franciaország	35,1	3,7
9.	Oroszország	49,1	3,4	Spanyolország	24,2	2,6
10.	Franciaország	44,7	3,1	Románia	21,3	2,3
	<i>1–10. összesen</i>	<i>1 015,8</i>	<i>71,3</i>	<i>1–10. összesen</i>	<i>768,7</i>	<i>81,4</i>
11.	Horvátország	37,7	2,6	Horvátország	20,7	2,2
12.	Szlovénia	35,9	2,5	Nagy-Britannia	20,6	2,2
13.	Bosznia- Hercegovina	31,4	2,2	Belgium	20,0	2,1
14.	Nagy-Britannia	28,7	2,0	Szerbia	16,3	1,7
	<i>1–14. összesen</i>	<i>1149,4</i>	<i>80,6</i>	<i>1–14. összesen</i>	<i>846,4</i>	<i>89,7</i>
	130 ország			113 ország		
	összesen	1 425,6	100,0	összesen	944,1	100,0

Magyarország 2008-ban összesen 146 országgal kereskedett mezőgazdasági eredetű árukkal. Ezek közül 97 országgal kétirányú kapcsolatban bonyolítottuk le a forgalom döntő hányadát, további 33 országba csak exportáltunk, 16 országból pedig csak importáltunk.

A mezőgazdasági eredetű külkereskedelmi termékgazdálkodásunk teljes (exportot és importot összesítő) értékének 95%-át a legfontosabb 27 partnerországgal bonyolítottuk le. Közülük 18 EU-tag, 7 egyéb európai, 2 tengeren túli ország volt. A határszomszéd 7 országhoz mindössze összforgalmunk háromtizede kapcsolódott, noha köztük van Románia, ami Németország után a legjelentősebb partnerünk volt.

A magyar kivitel több országba kiegyenlítettebben irányult, miközben a behozatal kevesebb országból, koncentráltabban érkezett. Az export négyötödét 14 ország, közöttük főként 11 EU-tagország fogadta be. Az import négyötödét 10 EU-tagország szállította.

Magyarország az élelmiszerek, italok, dohányárúk és mezőgazdasági nyersanyagok külkereskedelmi forgalmában 2008-ban összesen 482 milliárd Ft aktívumot ért el, ezen belül 95 országgal szemben összesen 635 milliárd Ft exporttöbbletre tett szert, 51 országból viszont összesen 153 milliárd Ft importtöbbletet fogadott be.

Az exporttöbblet négyötöde 12 országba (közülük 7 EU-tagországba az exporttöbblet hattizede) irányult. Az importtöbblet négyötöde ugyanakkor 3 EU-tagállamból (részben mint kikötőbe érkeztető feladó országból) származott. A rangsor elején álló 12 ország közül 6 volt az EU tagja.

16. tábla

**Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi egyenlege
főbb országok szerint, 2008**

Sorszám	Az országonkénti exporttöbblet			Az országonkénti importtöbblet		
	csökkenő rangsora szerinti					
	ország neve	export-többlet, milliárd Ft	megoszlás, %	ország neve	import-többlet, milliárd Ft	megoszlás, %
1.	Románia	183,1	28,8	Hollandia	70,9	46,2
2.	Olaszország	77,1	12,1	Lengyelország	45,1	29,4
3.	Oroszország	48,8	7,7	Spanyolország	10,0	6,5
	<i>1-3. összesen</i>	<i>309,0</i>	<i>48,7</i>	<i>1-3. összesen</i>	<i>126,0</i>	<i>82,1</i>
4.	Szlovákia	32,7	5,1	Brazília	4,4	2,9
5.	Bosznia-Hercegovina	31,3	4,9	Kína	3,5	2,3
6.	Ausztria	30,6	4,8	Dánia	2,7	1,8
7.	Szlovénia	26,1	4,1	Argentína	2,6	1,7
8.	Görögország	19,7	3,1	Thaiföld	2,5	1,6
9.	Ukrajna	18,7	2,9	India	2,1	1,4
10.	Bulgária	18,2	2,9	Egyesült Államok	1,9	1,3
11.	Horvátország	17,0	2,7	Ciprus	1,4	0,9
12.	Svájc	15,4	2,4	Csehország	1,2	0,8
	<i>1-12. összesen</i>	<i>518,6</i>	<i>81,7</i>	<i>1-12. összesen</i>	<i>148,2</i>	<i>96,6</i>
	95 ország összesen	635,0	100,0	51 ország összesen	153,5	100,0

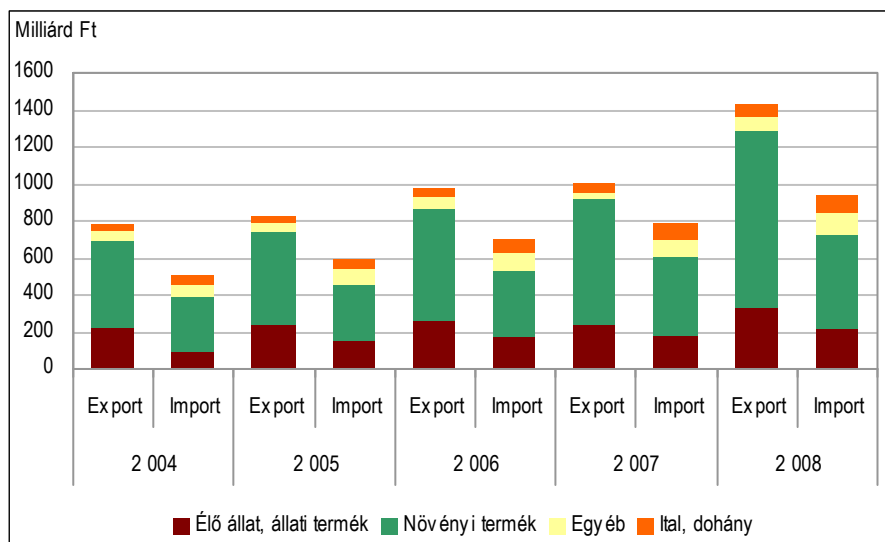
A hazánkkal szemben legnagyobb értékű külkereskedelmi többletet elérő, tengeri kikötővel rendelkező 3 EU-tagország közül Hollandiából a takarmány (pl. tengerentúli szója) árucsoportban 51,3 milliárd Ft importtöbblet keletkezett. A Lengyelországból befogadott importtöbbletből 24,2 milliárd Ft ital és dohány, 12,1 milliárd Ft tejtermék és tojás, 5,9 milliárd Ft élő állat (főként sertés) behozatalával magyarázható. Spanyolország a zöldség, gyümölcs árucsoportban 7,8 milliárd Ft importtöbblet feladója volt. A 3 országgal szembeni importtöbbletet csökkentette, hogy ugyanide (illetve holland és lengyel kikötőkön keresztül más célországokba) 26,4 milliárd Ft értékű gabona és 14 milliárd Ft értékű olajos mag irányult.

Az export árucsoportonkénti szerkezete az utóbbi években megváltozott. A növényi termékek kivitelének értéke a kedvező szántóföldi hozamok (és 2006-tól árdrágulásuk) következtében számottevően növekedett. A mezőgazdasági eredetű termékek exportjából a növényi termékek aránya 2004–2007 között 60-ról 67%-ra, közülük a gabonáké 14-ről 26%-ra emelkedett. Eközben az élő állatok és állati termékek részesedése a kivitelből 30-ról 23%-ra csökkent.

Az importon belül a növényi termékek (mint pl. a déligyümölcsök, a kávé, a tea, a szójadara) részaránya a behozatal kissé több mint felét, az élő állatoké és állati termékeké pedig az import kevesebb mint negyedét teszi ki. Az italok és dohányárak, valamint az egyéb mezőgazdasági eredetű termékek adják az import fennmaradó hányadát.

8. ábra

Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi forgalma főbb árucsoportok szerint

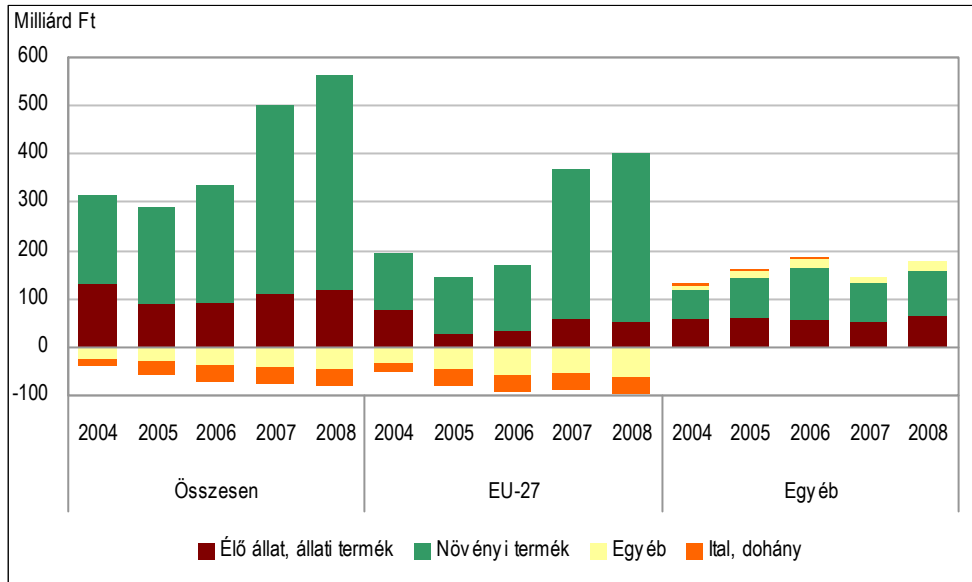
A mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi forgalmának aktívuma 2004–2005-ben jelentősen visszaesett. A külkereskedelmi többletet 2006-ban a gabonafélék árának és kivitt mennyiségének növekedése még csupán kissé, az utóbbi két évben azonban már számottevően emelte.

Az árucsoportonként számított külkereskedelmi egyenleget (országcsoportokra bontva) a 9. ábra mutatja, a kiviteli többletet a pozitív, a behozatali többletet a negatív

tartományban egymásra rétegezve. A gabonafélék forgalmából 2004-ben még mindössze 67 milliárd, 2008-ban viszont 288 milliárd (ezen belül EU-relációban 230 milliárd) forint kiviteli többlet származott.

9. ábra

Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi egyenlege főbb árucsoportok szerint

A mezőgazdasági eredetű áruk nem EU-tagországokkal lebonyolított külkereskedelmi forgalma az utóbbi években minden főbb árucsoportban kiviteli többletet eredményezett. A mezőgazdasági áruk külkereskedelmi forgalma azonban nagyrészt az EU-tagországokkal bonyolódik le.

Az EU-ba irányuló külkereskedelemből származó többlettel elsősorban az élő állatok és állati termékek (ezek közül a tejtermékek és a tojás), valamint az italok és dohánytermékek egyre növekvő importja állt szemben. A kedvezőtlen tendenciát leginkább a gabonakivitel javította. A gabonaexport kiemelkedő szerepe jelzi, hogy agrártermelésünk sérülékenyebbé vált, az állati termékek termelésében versenyhátrányba került.

BŐVEBBEN

Módszertani megjegyzések

A termelés (pl. hozam, vágóállat és állati termék) és a mezőgazdasági számlarendszer **2008. évi adatai** előzetesek, részben becsültek. A fejezetek végén található hivatkozásokból az anyag összeállítása utáni frissebb adatok is elérhetők.

Az adatok forrása: a termelési és az értékesítési alapadatok esetében a KSH rendszeres kérdőíves adatgyűjtése (elsősorban a gazdasági szervezetektől), valamint a KSH területi szerveinek koordinálásával működő szakértői bizottságok becslései.

Gazdaság: mezőgazdasági tevékenységet folytató, technikailag és gazdaságilag különálló termelőegység, amely

- legalább **1500 m² termőterületet** (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, rét, legelő, erdő, nádas, halastó), vagy legalább **500 m² gyümölcsös-**, illetve **szőlőterületet** használ, vagy
- legalább **egy** nagyobb mezőgazdasági haszonállatot (**szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, bivaly**), vagy **50 db baromfit** (tyúkféle, liba, kacska, pulyka, gyöngyös), vagy **25–25 háziyulát, prémesállatot, húsgalambot** vagy **5 méhcsaládot** tart, vagy
- **mezőgazdasági szolgáltatást** végez, illetve **intenzív kertészeti termelést** (pl. üvegház, fólia alatti termelést) folytat.

Gazdasági szervezet: jogi és nem jogi személyiségű vállalkozás, az egyéni vállalkozók és az egyéni gazdasági tevékenységet folytatók nélkül.

Egyéni gazdaság: a mezőgazdasági tevékenységet folytató háztartás, és az adószámmal rendelkező egyéni vállalkozás által működtetett gazdaság.

Földterület használat szerint: a KSH az ország földterületét a tényleges használat szerint mutatja ki. Ez nem azonos a tulajdon szerinti és a nyilvántartott művelési ágak szerinti adatokkal, amelyeket a földhivatalok vezetnek.

Lakossági munkaerő-felmérés: a 15–74 éves népesség gazdasági aktivitását vizsgálja. A reprezentatív felmérés 1992 óta negyedévenként mintegy 24 ezer háztartásra terjed ki. A közölt adatok teljeskörűsített éves átlagok. A munkaerő-felmérés mezőgazdaságra vonatkozóan csak azon munkavállalók és egyéni gazdaságokban munkát végzők adatait tartalmazza, akiknek fő jövedelemszerző tevékenysége a gazdálkodás.

Intézményi munkaügyi statisztika: a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások és költségvetési szervezetek gazdasági ágankénti megfigyelésén alapul. Ennek keretében a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat gazdasági ágba sorolt gazdasági szervezetekben alkalmazásban állókat figyeli meg.

Éves munkaerőegység: ahhoz, hogy a rész munkaidőt és az idénymunkát figyelembe vehessük, a mezőgazdasági foglalkoztatást, illetve annak változásait éves munkaegységekben (ÉME – angolul AWU) mérjük. Egy ÉME egyetlen olyan személy munkaidő-ráfordításának felel meg, aki egy egész éven át teljes munkaidőben végez mezőgazdasági tevékenységet egy mezőgazdasági egységben (1 ÉME = 1800 munkaóra = 225 munkanap). Megkülönböztetünk fizetés nélküli és fizetett ÉME-t, amelyek együttesen teszik ki az ÉME-k teljes mennyiségét. A fizetett munkaerő felhasználásaként elszámolt munkamennyiség értéke megfelel a mezőgazdasági számlarendszer „munkavállalói jövedelem” sorában elszámolttal. A közölt eredmények a mezőgazda-

sági összeírások, az intézményi munkaügyi statisztika és a munkaerő-felmérés adatain alapulnak.

Felvásárlási átlagár: a naptári évben felvásárolt termékekért fizetett összeg (általános forgalmi adó nélkül) és a hozzá tartozó mennyiség hányadosa.

Mezőgazdasági termelői árak indexe: a mezőgazdasági termelőktől továbbértékesítésre vagy feldolgozásra felvásárolt, valamint közvetlenül a lakosságnak fogyasztásra (piacon) eladott mezőgazdasági termékekért a termelőknek kifizetett áraknak az előző évi (vagy a 2000. évi) átlagárhoz viszonyított változásait mutatja. Az indexeket a Laspeyres-formula szerint számítjuk, amelynél a súlyt a mezőgazdaságon kívülre történő értékesítés 2000. évi értékarányai képezik.

Ráfordításiár-index: a folyó termeléshez felhasznált ipari és vásárolt mezőgazdasági termékek (pl. vetőmag, takarmány), továbbá az igénybevett különféle nem mezőgazdasági szolgáltatások és beruházott eszközök árváltozását mutatja.

Agrárrolló: az Eurostat előírásai szerint a mezőgazdasági termelőiár-index és a mezőgazdasági ráfordítások árindexének hányadosa. (Az elterjedt hazai szóhasználatban az agrárrolló nyílása azt jelenti, hogy a ráfordítási árak nagyobb mértékben nőnek, mint a termelői árak.)

A **mezőgazdasági számlarendszer** (MSZR) adatai az országban végzett összes mezőgazdasági tevékenységre vonatkoznak, beleértve a főtevékenységük alapján más nemzetgazdasági ágba tartozók mezőgazdasági tevékenységét is. (A nemzeti számlarendszer ettől eltérően csak a főtevékenységük alapján mezőgazdaságba soroltak adatait tartalmazza.)

Bruttó kibocsátás: tartalmazza az elszámolási időszakban mért értékesítés, a termelőegységen belüli felhasználás (kivéve az azonos tevékenységen belül felhasznált termékeket, mint pl. a saját termelésű vetőmag, állati eredetű takarmányok, keltetőtojás, zöldtrágya stb.), a termelők által feldolgozott termékek, a saját fogyasztás, a saját előállítású tárgyi eszközök és a készletváltozás értékét. Az értékelés alapon történik. Az alapár a termelő által a termékért a vásárlótól kapott ár, hozzáadva a terméktámogatásokat és levonva a termékadókat.

Folyó termelőfelhasználás: a más termelőegységtől vásárolt, valamint a saját termelés kibocsátásaként is számba vett azon termékek és szolgáltatások értéke, amelyeket az elszámolási időszakban, a termelési folyamat során új termékek és szolgáltatások előállításához használnak fel.

Bruttó hozzáadott érték: a bruttó kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbsége. (Nemzetgazdasági szinten megfelel az alapon számított bruttó hazai terméknek.)

A támogatások egyre nagyobb hányada már nem számolható el a kibocsátás részeként. A termeléstől elválasztott ún. egyéb (pl. földalapú) támogatások **közvetlenül a termelési tényezőkre jutó, illetve a vállalkozói jövedelmet növelik.**

Bruttó hazai termék: a bruttó hozzáadott érték piaci beszerzési áron (az alapáras adat a termékadókat és -támogatásokat – gazdasági ágakra fel nem osztható – egyenlegével korrigáltan) a nemzetközi összehasonlításokra alkalmazott GDP.

Jelmagyarázat:

- . . = az adat nem ismeretes
- = a megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő

Elérhetőségek:

Felelős szerkesztő: Dr. Laczka Éva főosztályvezető

További információ: Kaposi Lajos szerkesztő

Telefon: (06-1) 345-6892, lajos.kaposi@ksh.hu

[Információs szolgálat](#), telefon: (06-1) 345-6789